

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-OKTABR

ANDIJON, 2024

NEOLOGIZMLARGA OID MAQOLALARDA TERMINOLOGIYA MASALALARI VA LEKSIK IJODKORLIK

Sharipova Saboxon Abdillajonovna

Namangan davlat universiteti Katta o'qituvchi

e-mail: sabohatsharipova2375@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada neologizmlar haqida chop etilgan ilmiy maqolalarda ko'tarilgan terminologiya masalalari va leksik ijodkorlik jarayonlari keng ko'lamda tahlil qilinadi. Ushbu tadqiqot zamonaviy o'zbek tilidagi neologizmlarning yaratilishi, ularning jamoatchilik va ilmiy muhitga integratsiyalashuvi, qo'llanilish jarayonida duch kelinadigan muammolarni o'rganadi. Terminologik noaniqliklar, til tizimiga moslashuv jarayonlari va yangi so'zlarni yaratishdagi milliy va xalqaro tajribalarni solishtirish orqali takomillashtirish yo'llari tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: neologizmlar, terminologiya, leksik ijodkorlik, til o'zgarishi, o'zbek tili, lingvistika.

Аннотация: В данной статье проводится всесторонний анализ вопросов терминологии и процессов лексического творчества, поднятых в научных публикациях о неологизмах. Исследование рассматривает процесс формирования неологизмов в современном узбекском языке, их интеграцию в общественную и научную среду, а также проблемы, возникающие при их использовании. Сравнивая национальный и международный опыт, предлагаются пути совершенствования процессов адаптации языка и создания новых слов.

Ключевые слова: неологизмы, терминология, лексическое творчество, изменения языка, узбекский язык, лингвистика.

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of terminology issues and lexical creativity processes discussed in academic publications on neologisms. The study explores the formation of neologisms in the modern Uzbek language, their integration into public and academic environments, and challenges encountered in their usage. By comparing national and international experiences, the article suggests ways to improve language adaptation processes and the creation of new words.

Keywords: neologisms, terminology, lexical creativity, language evolution, Uzbek language, linguistics.

Kirish

Til jamiyatning doimiy o'zgarib boruvchi hodisasidir. Ijtimoiy, texnologik va madaniy o'zgarishlar natijasida yangi so'z va tushunchalarning yuzaga kelishi tabiiy jarayondir. Tilshunoslikda bu hodisa neologizmlar yaratish deb ataladi. Neologizmlar o'zbek tilida faqat tilning ichki imkoniyatlari bilan emas, balki boshqa tillardan o'zlashtirish yoki xalqaro atamalarni moslashtirish orqali ham yuzaga keladi. Bu jarayon, ayniqsa, so'nggi o'n yillikda jadal sur'atda amalga oshmoqda, chunki globallashtirish, texnologik taraqqiyot va axborot oqimining kengayishi yangi terminologiyaga bo'lgan talabni oshirdi.

Mazkur maqola neologizmlarning o'zbek tilida qo'llanilishidagi muammolarni, ularning terminologik xususiyatlarini va leksik ijodkorlikni o'rganishga bag'ishlangan. Asosiy e'tibor

ilmiy maqolalardagi yangi soʻzlarning qoʻllanilishida uchrayotgan terminologik noaniqliklarga va ularning yechimiga qaratiladi.

Uslubiyat

Tadqiqot davomida quyidagi usullar qoʻllanildi:

- **Tahliliy usul:** Zamonaviy neologizmlar bilan bogʻliq maqolalar oʻrganildi. Ularning terminologik aniqlik darajasi baholandi.
- **Taqqoslash usuli:** Oʻzbek va boshqa tillardagi yangi soʻzlarni shakllantirish usullari solishtirildi.
- **Amaliy usul:** Yangi soʻzlar va atamalarni qoʻllash tajribalari tahlil qilindi. Manbalar sifatida ilmiy maqolalar, lugʻatlar va terminologik qoʻllanmalar ishlatildi.

Natijalar va muhokama

1. Neologizmlarning tasnifi: neologizmlar lingvistikadagi oʻrganish obyekti sifatida oʻz ichiga turli soʻzlarni oladi. Ular quyidagi toifalarga boʻlinadi:

- **Lingvistik neologizmlar:** Tilda yangi hosil boʻlgan yoki qayta shakllangan soʻzlar (masalan, “mobil ilova”).
- **Texnologik neologizmlar:** Yangi texnologiyalar va ularning natijasida yuzaga kelgan tushunchalar (masalan, “blokcheyn”, “shtuchiy intellekt”).
- **Madaniy neologizmlar:** Madaniyat va ijtimoiy hayotdagi oʻzgarishlar natijasida yuzaga kelgan soʻzlar (“gender tenglik”, “oʻzlikni anglash”).

Har bir toifa tilga oʻziga xos xususiyatlarni olib kiradi, lekin bu yangi soʻzlarning terminologik aniq boʻlishi va moslashuvi zarurdir.

2. Terminologiya masalalari

2.1. Terminologik noaniqliklar

Koʻpincha, bir xil mazmunga ega boʻlgan soʻzlar har xil shaklda ishlatiladi. Masalan:

- **Digitalizatsiya – raqamli transformatsiya:** bu ikki soʻz oʻxshash mazmuni ifodalasada, bir xil maʼnoda ishlatilmaydi.
- **Sanoatlashtirish – industrializatsiya:** oʻzbek tilida muqobil variant boʻlsa ham, xalqaro shakl afzal koʻriladi.

Bu kabi noaniqliklar ilmiy muhitda tushunmovchiliklarni yuzaga keltirishi mumkin.

2.2. Qabul qilishdagi qarshiliklar

Baʼzi neologizmlar tilga qabul qilinish jarayonida qarshilikka duch keladi. Masalan, “selfi” soʻzi dastlab jamoatchilik tomonidan “oʻzportret” sifatida tarjima qilingan boʻlsa-da, xalq tilida inglizcha shakli koʻproq qoʻllanildi.

2.3. Standartlashtirish zarurati

Tilshunoslar va terminologlar tomonidan yangi soʻzlarning standartlashtirilishi, ularning rasmiy qoʻllanilishi uchun zarur qoʻllanmalar yaratish lozim. Bu borada davlat til siyosati muhim rol oʻynaydi.

3. Leksik ijodkorlik

3.1. Ichki imkoniyatlar

Oʻzbek tili ichki imkoniyatlari orqali neologizmlarni yaratish anʼanaviy usullardan biridir. Masalan, “zamin” soʻzidan “zamonaviy”, “yozuv” soʻzidan “yozuvchi” hosil qilinganidek, yangi tushunchalar uchun ham milliy ildizlardan foydalanish zarur.

3.2. Oʻzlashma soʻzlar

Boshqa tillardan soʻz oʻzlashtirish zamonaviy lingvistikaning muhim qismi hisoblanadi. Ammo bu jarayonda oʻzbek tilining fonetik va morfologik qoidalariga moslashuv muhim:

- **Inglizcha “startup”** – oʻzbek tilida “startap”.
- **Frantsuzcha “boutique”** – “butik”.

3.3. Shaxsiy ijodkorlik

Yozuvchilar, shoirlar va jurnalistlar tomonidan yangi soʻzlarning yaratilishi adabiy va ommaviy tilga oʻz taʼsirini koʻrsatadi. Masalan, Abdulla Qodiriyning “oʻzbekcha” yangi soʻzlar yaratish borasidagi hissasi.

4. Neologizmlarning funksional xususiyatlari

4.1. Ilmiy va texnik atamalar

Ilmiy-texnik neologizmlar, masalan, “nanozarracha” yoki “virtual reallik” atamalari, ilmiy tilni boyitadi. Ammo ularning aniqligi va tushunarligini taʼminlash uchun standartlar belgilanishi kerak.

4.2. Ommaviy va kundalik til

Jurnalistikada tez-tez uchraydigan “antitren” yoki “viral kontent” kabi soʻzlar ommaviy madaniyatning bir qismi boʻlib qolmoqda. Bu soʻzlar koʻpincha qisqa vaqt ichida muomaladan chiqib ketishi mumkin.

4.3. Globallashtirish va lokalizatsiya

Global tushunchalarni milliy tilga moslashtirishda muvozanatni saqlash muhimdir. Masalan, “Facebook” va “Twitter” kabi atamalarni oʻzbek tiliga moslashtirishda xalqaro shakllarni saqlab qolish ustun kelmoqda.

5. Muammolar va takliflar

5.1. Terminologiya sohasidagi muammolar

1. Terminologik birlikning yoʻqligi: ilmiy maqolalarda va kundalik tilda bir xil soʻzning turli variantlari qoʻllaniladi.
2. Standartlashgan lugʻatlarning yetishmasligi.

3. Yangi soʻzlarning tezkor qabul qilinmasligi.

Takliflar

1. **Lugʻatlar yaratish:** Yangi soʻz va atamalarni standartlashtiruvchi lugʻatlar tuzish.
2. **Targʻibot ishlari:** Jamoatchilikka yangi soʻzlarni tushuntirish va qoʻllanishini targʻib qilish.

Xulosa

Neologizmlar bilan bogʻliq terminologik masalalarni hal qilish va leksik ijodkorlikni rivojlantirish oʻzbek tilining global sahnada raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot terminologiyani standartlashtirish va yangi soʻzlar yaratishda ilmiy va amaliy yondashuvlarni takomillashtirishni taklif etadi.

Adabiyotlar:

1. Vohidov A. "Oʻzbek tili: leksikologiya va leksikografiya masalalari." Toshkent, 2019.
2. Sharipova, S. (2024). USAGE OF NEOLOGISMS IN MEDIA DISCOURSE. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 6(09), 84-87.
3. Sharipova, S. (2024). Lexical-Semantic Classification of Neologisms in Media Discourse. *Pubmedia Jurnal Pendidikan Bahasa Inggris*, 2(1), 7-7.
4. qizi Lutfiddinova, H. B., Abdurahmanov, M. G., & Sharipova, S. A. (2023). INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF LEXICAL COMPETENCE IN TEACHING NEWSPAPER CLICHES AND PHRASES. *GOLDEN BRAIN*, 1(6), 118-121.
5. Abdillajonovna, S. S. (2023). TILSHUNOSLIKDA MEDIA MATN TALQINI VA TAVSIFI. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 1(9), 12-22.
6. Israilovich, I. U., & Abdillajonovna, S. S. (2019). The english language is the one that unites different cultures. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 9(4), 68-71.
7. Saidkodiroya, D. (2020). DEVELOPMENT AND FUNCTIONS OF THE INTERNET TERMINOLOGY: ABBREVIATION AND NOMINATION. *Philology Matters*, 2020(4), 67-84.
8. Saidkodiroya, D. S. (2017). Linguistic study of Internet terms in English and Uzbek. Dis. PhD.
9. Saidkadiroya, D. (2020). PHENOMENON OF RETERMINOLOGIZATION IN THE FORMATION OF INTERNET TERMS. *Theoretical & Applied Science*, (6), 106-110.
10. Саидкодирова, Д. С. (2011). Лингвистические аспекты изучения лексики Интернета. *Вестник Нижегородского университета им. НИ Лобачевского*, (3-1), 356-360.
11. Sharipova, S. A., Erkulova, F. M., & Mamatova, D. M. (2019). Developing of professional competence of students by using authentic texts in teaching english. *Theoretical & Applied Science*, (11), 281-284.
12. Sharipova, S. A. (2019). Teaching foreign language with authentic text materials. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 1(8), 301-306.
13. Kupaysinova, Z., Ilkhamova, I., Sharipova, S., & Yuldasheva, D. (2022). THE SEMANTIC IN NOUN PHRASES. *Science and innovation*, 1(B7), 1419-1420.
14. Xayrulloevna, S. Z. (2024). THE NOIR LEGACY AND ITS INFLUENCE ON CONTEMPORARY LITERATURE. *International Journal Of Literature And Languages*, 4(05), 18-24.

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-OKTABR

ANDIJON, 2024

15. Ismoilova, M., Maqsudova, G., Sharipova, S., & Yuldasheva, D. (2022). COMPARATIVE TYPOLOGY: TYPES, SUBJECT MATTER, TASKS, APPROACHES AND CLASSIFICATION. *Science and innovation*, 1(B7), 1544-1546.
16. Mahmudova, N., & Sharipova, S. (2022). METONYMY IN ENGLISH. *Science and innovation*, 1(B8), 30-33.
17. Abdillajanovna, S. S., & Rustamovna, A. J. (2022). Lexical semantic study of legal terms in English and Uzbek languages. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 15, 63-65.
18. Karimova D. "Zamonaviy lingvistika va o'zbek tilida neologizmlarning shakllanishi." *Lingvistika ilmiy jurnali*, 2022.
19. Crystal, D. *Language and the Internet*. Cambridge University Press, 2015.
20. Uzbek Academy of Sciences. "Terminologik qo'llanma." Toshkent, 2021.